

Aydınlanmış Bildiriler: 1768-1774 Savaşında Osmanlı-Rus Beyannameleri

Yusuf Ziya Karabıçak

18. yüzyıl diplomasisi Aydınlanma kavramlarının hükmü altındaydı. Belki de bu kavramların en çok kullanılanı da diplomaside soyluların imtiyazlarını karşılayan *liberté* idi. Osmanlıca'da serbestiyet ile karşılanan bu kavram, Fransa'nın Avusturya Veraset Savaşları'na girişinden, Rusya'nın İsveç'e müdahalelerine kadar pek çok diplomatik krizde kullanıldı ve İstanbul'a kadar yolunu buldu. 1768'de Osmanlılar Rusya'ya savaş ilan ettiklerinde de bu diplomatik dünyanın bir parçası olduklarını gözler önüne serdiler ve "Lehlü'nün serbestiyetini" korumak adına silah kuşandılar.

Aydınlanma dili diplomaside, imparatorlukların çıkarlarını korumalarına ve imparatorluklar arası ittifaklar kurmalarına yardım etti. Bu nedenle de Aydınlanma dilinin Avrupa diplomasisini şekillendirdiği söylenebilir. Dolayısıyla Rusya ve Osmanlı'nın Leh serbestiyetlerini koruma iddiaları, kendi halklarına ve Lehistan halklarına can, mal, ırz ve din güvenliği vaat etmeleri onların bir diplomatik dünyanın parçası olduklarını gösterir. Ancak, savaş diplomasiyi imparatorlukların iç politikalarının bir parçası haline getirdi ve iki imparatorluk arasındaki farkları vurguladı. Savaş, II. Katerina için aydınlanma, reform ve yayılcılığı birleştirerek Büyük Petro'nun mirasına atıf yapıp kendi meşruiyetini sağlamlaştırma aracı oldu. III. Mustafa'yı ise, neden Katolik soyluların serbestiyetlerini muhafaza için Müslümanları savaştırdığı ve beytü'l-mali israf ettiği sorusuyla karşı karşıya bıraktı. 1769'dan itibaren Rus ordularının muzafferiyeti, Osmanlı elitini düşmanlarının kullandığı aydınlanmacı mutlakiyetçilik prensibinin karşısında Müslüman kimliklerini vurgulamaya itti.

Bu sunum Osmanlıca, Fransızca, Yunanca ve Rusça kaynaklar kullanarak Osmanlı ve Rus imparatorluklarının 1768-1774 savaşı sırasında diğer Avrupa saraylarına ve düşman tebaalarına gönderdikleri beyannameleri inceliyor. İmparatoriçe ve Sultan'ın beyannamelerindeki benzerlik ve farklılıkların altını çiziyor, bu beyannamelere gelen tepkilerden bazılarını inceliyor ve iki imparatorluğun yaklaşımlarındaki farklılıkların nasıl ortaya çıktığının izini sürüyor.